

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ

Н А К А З

№ 96 від 06.04.99
м. Київ

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
20 травня 1999 р.
за № 320/3613

**Про затвердження Правил проведення туристських
подорожей з учнівською та студентською молоддю України**

{ *Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства
освіти і науки*
№ 237 ([з0660-06](#)) від 24.03.2006 }

З метою забезпечення виконання Закону України "Про освіту" ([1060-12](#)), відповідно до Положення про Міністерство освіти України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 08.07.92 № 384 ([384-92-п](#)), та з метою створення умов для безпечного проведення туристських подорожей з учнівською і студентською молоддю України **Н А К А З У Ю:**

1. Затвердити Правила проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю України (додаються).

2. Українському державному центру туризму і краєзнавства учнівської молоді (Штангей Ю.В.) в установленому порядку подати Правила на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України.

3. Міністру освіти Автономної Республіки Крим, начальникам управлінь освіти обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, ректорам, директорам вищих, професійно-технічних та інших навчальних закладів та організацій освіти забезпечити дотримання зазначених Правил та контроль за проведенням туристських подорожей в педагогічних, учнівських, студентських колективах.

4. Визнати такою, що не застосовується в Україні, Інструкцію з організації та проведення туристських походів, експедицій і екскурсій з учнями на території СРСР, затверджену наказом Міністерства освіти СРСР від 19.06.86 № 140, додаток 1.

5. Контроль за виконанням наказу покласти на першого заступника міністра освіти Андрущенка В.П.

Міністр

В.О.Зайчук

Затверджено
Наказ Міністерства освіти
України 06.04.99 № 96

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
20 травня 1999 р.
за N 320/3613

ПРАВИЛА
проведення туристських подорожей з учнівською
та студентською молоддю України

1. Загальні положення

1.1. Правила проведення туристських подорожей з учнівською та студентською молоддю України (далі - туристські подорожі) розроблені з метою збереження життя і здоров'я учнівської та студентської молоді під час проведення навчальними закладами, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, навчально-виховної роботи з туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти.

1.2. Навчальні заклади під час підготовки та проведення туристських подорожей керуються Положенням про туристські маршрутно-кваліфікаційні комісії навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки України, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 16.05.2005 N 295 ([z0601-05](#)), зареєстрованим Міністерством юстиції України 01.06.2005 за N 601/10881, Єдиною спортивною класифікацією України з видів спорту, що не входять до програми Олімпійських ігор, а також цими Правилами.

1.3. Дія цих Правил поширюється на навчальні заклади, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, та органи управління освітою, що організовують проведення туристських подорожей.

1.4. Туристські подорожі проводяться шляхом формування туристських груп у різноманітних організаційних формах: екскурсії, експедиції, походи.

Екскурсія - це колективне відвідування учнівською та студентською молоддю визначних місць з освітньою, навчально-виховною, науковою чи розважальною метою.

Експедиція - це подорож, яка проводиться з учнівською та студентською молоддю з метою вивчення історії рідного краю, довкілля, явищ соціального життя, світової цивілізації, географічних, етнографічних, історичних об'єктів та їх дослідження з використанням технічних засобів пересування або ж без них. Під час проведення експедиції можливе подолання природних перешкод (перевалів, порогів, печер тощо).

Походи - це подорож організованої групи учнівської та студентської молоді з використанням активних форм пересування за визначеним маршрутом, під час проходження якого можливе подолання природних перешкод: перевалів, порогів, печер тощо різних категорій та ступенів складності (далі - туристсько-спортивні походи).

1.5. Експедиції в залежності від мети та напрямку роботи можуть бути краєзнавчі, наукові тощо.

Ділянки маршрутів експедицій, що відповідають вимогам до туристсько-спортивних походів з певного виду туризму або ж під час проходження яких долаються локальні перешкоди, характерні для походів, розглядаються як маршрути з активними способами пересування. Категорія складності для таких маршрутів встановлюється, як і для туристсько-спортивних походів.

Туристський досвід і вік керівників, заступників керівників та учасників експедицій без активних способів пересування повинні відповідати вимогам, що додаються (додаток 2). Порядок оформлення документів і випуск групи на маршрут з активними способами пересування відбуваються за тих самих умов, що й для походів відповідної складності.

1.6. Туристсько-спортивні походи поділяються за видами туризму і рівнем складності.

За видами туризму походи поділяються на пішохідні, лижні, гірські, водні, велосипедні, спелеологічні, автомобільні, мотоциклетні, вітрильні. Можливе проведення комбінованих походів з елементами різних видів туризму.

За рівнем складності туристсько-спортивні походи поділяються в залежності від технічної складності, кількості природних перешкод, протяжності, тривалості на категорійні - з I до VI категорії складності та некатегорійні.

Категорія складності туристсько-спортивного походу визначається відповідно до основних нормативів туристсько-спортивних походів, що додаються (додаток 1), та чинними Правилами змагань зі спортивного туризму.

До некатегорійних туристсько-спортивних походів належать походи, що мають складність, протяжність і тривалість, меншу від установлені для маршрутів I категорії складності.

1.7. Тривалість туристсько-спортивних походів повинна бути компактною за часом і визначається з урахуванням основних нормативів, що додаються (додаток 1). У разі збільшення протяжності маршруту, кількості та складності локальних перешкод, проведення краєзнавчої роботи, а також за рахунок днів, потрібних для проведення розвідки маршруту та резервного часу в разі негоди, тривалість походу може бути збільшена. Розриви між окремими частинами походу більше 3 днів не допускаються.

Збільшення тривалості походів за рахунок днів для проведення краєзнавчої роботи на маршруті допускається лише для походів, складність яких не перевищує II категорію.

1.8. Експедиції та туристсько-спортивні походи в залежності від території проведення поділяються на місцеві та дальні.

До місцевих належать експедиції та туристсько-спортивні походи, що проводяться в межах Автономної Республіки Крим або області. Допускається вихід у сусідні території, якщо це обумовлено адміністративно-територіальним розташуванням навчального закладу, який здійснює подорож, фізико-географічними особливостями місцевості та логічністю побудови маршруту.

Усі інші експедиції та туристсько-спортивні походи вважаються дальніми.

1.9. Категорійні, дальні ступеневі туристсько-спортивні походи, а також місцеві ступеневі походи 2-3 ступенів складності проводяться за умови розгляду маршрутних документів у туристській маршрутно-кваліфікаційній комісії навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки України (далі - МКК), що мають відповідні повноваження, та позитивного висновку.

Для місцевих некатегорійних походів тривалістю до 4 днів включно, у яких не передбачається подолання категорійних перешкод, а також екскурсій отримання позитивного висновку МКК не потрібне.

1.10. Туристські групи учнівської та студентської молоді (далі - туристські групи), які використовують для руху автомобільні дороги та вулиці, судноплавні водні шляхи, території заповідників, заказників, національних парків, прикордонну зону тощо, зобов'язані діяти у відповідності до вимог, що визначають

порядок користування цими шляхами та перебування на зазначених територіях.

1.11. Під час проведення експедицій і туристсько-спортивних походів з учнівською та студентською молоддю забороняється безпідставний поділ груп на підгрупи.

Як правило, поділ групи на підгрупи здійснюється у разі потреби проведення розвідки окремих ділянок маршруту; організації базового табору, проміжних пунктів зберігання продуктів харчування та спорядження; проведення радіальних виходів на маршруті з поверненням до початкового пункту виходу; виникнення та ліквідація наслідків аварійної ситуації, потреби надання допомоги іншим туристським групам або окремим громадянам.

2. Повноваження адміністрації навчальних закладів, яка здійснює туристські подорожі

2.1. Адміністрація навчальних закладів, які здійснюють туристські подорожі, приймає рішення про їх проведення самостійно без погодження з органами державного управління освітою та несе відповідальність за підготовку, успішне проведення туристських подорожей, їх педагогічну доцільність та результативність.

2.2. У разі прийняття рішення про проведення туристської подорожі адміністрація навчального закладу зобов'язана:

2.2.1. Сприяти успішній роботі туристської групи з підготовки та проведення подорожі, систематично контролювати хід її підготовки.

2.2.2. Видати наказ про проведення туристської подорожі, у якому: визначити мету, район, термін проведення, категорію, ступінь складності експедиції або туристсько-спортивного походу; призначити керівника туристської групи та його заступника (заступників, помічника, помічників); обумовити відповідальність керівника та його заступника за збереження життя і здоров'я учасників протягом усього часу подорожі; затвердити персональний склад учасників, маршрут та план проведення подорожі; визначити, у разі потреби, порядок дій керівника групи при плановому поділі групи на підгрупи, а також кандидатури керівників підгруп, їх заступників (помічників).

Для місцевих експедицій з активними способами пересування і туристсько-спортивних походів тривалістю більше 4 днів, дальніх походів та відповідних експедицій з активними способами пересування наказ видається після отримання позитивного висновку МКК.

2.2.3. Провести інструктаж керівника туристської групи та його заступника (заступників) з питань охорони праці та техніки безпеки під час подорожі з дітьми згідно з вимогами Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 01.08.2001 № 563 (з0969-01), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20.11.2001 за № 969/6160, з обов'язковою реєстрацією в журналі встановленого зразка, що додається (додаток 5).

2.2.4. Після отримання висновку МКК про можливість проведення туристської подорожі видати керівнику підписані і завірені печаткою: наказ про проведення туристської подорожі, посвідчення про відрядження керівника та його заступника, а також завіреним печаткою закладу туристські маршрутні документи групи: маршрутний лист - для некатегорійних туристсько-спортивних походів, маршрутну книжку - для категорійних походів.

2.2.5. Контролювати відправлення керівником туристської групи повідомлення, форма якого додається (додаток 6), до відповідної аварійно-рятувальної служби, яка обслуговує територію, де проводиться експедиція або туристсько-спортивний похід, не пізніше

ніж за 10 днів до виїзду групи на маршрут (за наявності рекомендації МКК) і вести контроль за дотриманням групою термінів проходження маршруту.

2.2.6. У разі порушення туристською групою встановлених контрольних термінів проходження маршруту терміново встановити зв'язок з територіальними органами управління освітою та відповідною аварійно-рятувальною службою для з'ясування місцезнаходження групи та надання їй, при потребі, допомоги.

2.2.7. Після завершення туристської подорожі заслухати повідомлення керівника туристської групи та його заступника на педагогічній раді, розмістити кращі матеріали, зібрані під час подорожі, у навчальних кабінетах, музеях, на виставках, оформити відповідні документи на присвоєння спортивних розрядів учасникам походів, результати діяльності керівників урахувати при їх атестації та заохоченні.

3. Вимоги до формування туристських груп та учасників туристсько-спортивних походів

3.1. Туристські групи формуються з числа учнів загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних і студентів вищих навчальних закладів, які об'єднуються на добровільних засадах за спільними інтересами, мають відповідний туристський досвід і підготовку для участі в запланованій туристській подорожі.

Досвід та вік учасників екскурсій, експедицій і походів, керівників, їх заступників мають відповідати вимогам, що додаються (додатки 2, 3, 4).

До участі в категорійних і ступеневих туристсько-спортивних походах та експедиціях з активними способами пересування допускаються, як виняток, учні віком, меншим на рік від дозволеного, у разі отримання ними теоретичної та практичної підготовки протягом року на заняттях у туристських гуртках навчальних закладів та за наявності медичного дозволу.

Учасники експедицій і некатегорійних туристсько-спортивних походів з активними способами пересування, що включають елементи категорійних походів, а також категорійних походів, що включають елементи походів більш високих категорій, повинні відповідати вимогам до учасників і керівників походів вищих категорій складності, елементи яких включені в дану подорож.

3.2. Якщо в експедиції або туристсько-спортивному поході беруть участь 3 або більше туристських груп із загальною кількістю не менше 30 учнів або студентів (для походів II - VI категорій складності - не менше 20) і їх маршрути та графіки руху в цілому збігаються, то можливе покладання загального керівництва цими групами на спеціально призначеного старшого керівника. У цьому разі всім керівникам зараховується досвід керівництва подорожжю.

В експедиціях і туристсько-спортивних походах можуть брати участь альпіністи, які мають відповідний технічний та експедиційний досвід, достатній, за висновками МКК, для проходження маршруту.

3.3. При проведенні екскурсій (крім автобусних) з учнівською та студентською молоддю в межах населеного пункту, де проживають або навчаються екскурсанти, призначення заступника керівника туристської групи не є обов'язковим.

При проведенні екскурсій з учнівською молоддю (крім автобусних) та із студентською молоддю на будь-яких видах транспорту, пов'язаних з виїздом за межі населеного пункту, де проживають або навчаються екскурсанти, керівний склад туристської групи комплектується відповідно до вимог, що висуваються до складу керівників місцевих некатегорійних походів.

При проведенні автобусних екскурсій керівний склад туристської групи комплектується згідно з вимогами Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 18.02.97 N 176 ([176-97-п](#)) (із змінами).

3.4. Кількісний склад туристської групи, яка бере участь у туристській подорожі, визначається керівником групи спільно з адміністрацією навчального закладу з урахуванням вимог, що додаються (додатки 2 і 4).

При проведенні автобусних екскурсій кількісний склад екскурсійної групи визначається з урахуванням кількості місць для сидіння в автобусі.

3.5. Учасники комбінованих туристсько-спортивних походів, що включають ділянки маршруту з різних видів туризму, повинні мати відповідний туристський досвід для проходження таких ділянок.

3.6. Учасники туристсько-спортивних походів, що проводяться в міжсезоння (час з несприятливими для даного виду туризму природними умовами), повинні мати відповідний туристський досвід участі в таких походах або в походах тієї самої категорії складності, що проводяться в звичайних умовах.

3.7. Учасники туристсько-спортивних походів, у яких передбачається проходження класифікованих локальних перешкод, повинні мати відповідну підготовку та досвід проходження таких самих локальних перешкод, складність яких на півкатегорію нижче максимальної у запланованому поході (для водного та спелеотуризму - на категорію). Одна третина учасників таких походів (крім походів IV-VI категорій складності) можуть мати досвід проходження таких самих локальних перешкод на дві півкатегорії складності нижче.

3.8. Учасниками туристсько-спортивних походів II-VI категорій складності можуть бути учні та студенти відповідного віку, які мають досвід участі в походах на одну категорію складності нижче заявленого в будь-якому виді туризму, якщо вони мають досвід подолання локальних перешкод, характерних для цього маршруту, на одну півкатегорію нижче.

3.9. До участі в туристсько-спортивних походах I і II категорій складності допускаються учні віком менше за визначений в основних вимогах до віку та кількісного складу учасників туристських походів, що додається (додаток 4), але не більше 20 відсотків від загальної чисельності туристської групи, які беруть участь у поході зі своїми батьками, особами, які їх замінюють, або іншими особами, що несуть за них повну відповідальність. Туристський досвід їм зараховується лише з віку, зазначеного в основних вимогах до віку та кількісного складу учасників туристських походів.

У походах III - V категорій складності одну третину членів групи можуть становити туристи з досвідом участі в походах на дві категорії складності нижче, у походах II категорії складності - з досвідом участі в походах 3 ступеня складності. При цьому дві третини учасників повинні мати відповідні туристський досвід і вік.

У походах вище III категорії складності при поділі групи в кожній підгрупі (екіпажі, штурмові групи тощо) можуть бути учасники віком старше 18 років з відповідним туристським досвідом.

3.10. Учасники водних походів I-III категорій складності повинні мати відповідний досвід походів у будь-якому класі плавальних засобів, а починаючи з IV категорії складності, - у

тому самому класі плавальних засобів або на байдарці.

3.11. Учасники лижних категорійних походів повинні мати досвід організації ночівель у зимових умовах (досвід "холодних" ночівель) і вміти надавати долікарську допомогу при простудних захворюваннях та обмороженнях.

3.12. Для участі в спелеопоходах допускаються учасники:

у спелеопоходах I категорії складності: у горизонтальних необводнених печерах - з 13 років, у вертикальних печерах - з 14 років;

у спелеопоходах II категорії складності: у горизонтальних - з 14 років, у вертикальних - з 15 років;

у спелеопоходах III категорії складності: у горизонтальних - з 15 років, у вертикальних - з 16 років.

Проходження печер, у яких передбачається застосування апаратів для автономного дихання, дозволяється учасникам походів старше 18 років. Учасники та керівники таких походів повинні мати посвідчення плавця-підводника.

Тимчасовий поділ туристської групи, яка здійснює спелеопохід будь-якої категорії складності, на підгрупи допускається тільки при роботі в одній печері. У цьому разі кожна підгрупа повинна очолюватись керівником або його заступником і мати комплект життєзабезпечення, розрахований на непередбачені обставини в печері, не менше ніж на 2 доби.

При проходженні вертикальних печер, починаючи з II категорії складності, та горизонтальних печер, починаючи з III категорії складності, у групі повинно бути не менше одного керівника або його заступника на чотирьох учасників.

3.13. Учасники категорійних походів з будь-якого виду туризму, а також учасники ступеневих водних походів повинні вміти плавати.

3.14. Учасники туристсько-спортивних походів, у яких використовуються технічні засоби пересування (автотуризм, мотоциклетний туризм), повинні мати відповідний досвід участі в походах на таких самих засобах пересування.

4. Вимоги до керівника туристської групи

4.1. Керівник, його заступник (заступники) туристської групи призначаються адміністрацією навчального закладу, який здійснює подорож.

Заступником керівника експедиції або походу призначається особа віком старше 18 років. Досвід заступника керівника повинен відповідати вимогам, які висуваються до досвіду учасників. Керівник і його заступник (заступники) повинні мати знання і навички з надання першої долікарської допомоги. Кількість заступників керівника визначається навчальним закладом, який здійснює туристські подорожі.

4.2. При проведенні місцевих експедицій та походів нижче 2 ступеня складності адміністрація навчального закладу, який здійснює подорож, за згодою керівника туристської групи та за умови забезпечення безпеки учасників замість заступника керівника може призначити помічника керівника (помічників) з числа учнів (для груп учнівської молоді) або студентів (для груп студентської молоді), які мають досвід участі в таких самих подорожах.

4.3. У разі проведення походів II-VI категорій складності керівник повинен мати досвід участі в поході тієї самої категорії складності в будь-якому виді туризму, а також досвід керівництва походом на одну категорію складності нижче у будь-якому виді

туризму і при цьому повинен мати досвід участі та керівництва в подоланні локальних перешкод, характерних для заявленого походу, тієї самої категорії складності або на одну півкатегорію складності нижче.

4.4. У разі проведення некатегорійних туристсько-спортивних походів та експедицій з активними способами пересування, що включають елементи категорійних походів, а також категорійних походів, що включають елементи більш високих категорійних походів, керівник повинен відповідати вимогам до керівників походів вищих категорій складності, елементи яких включені в дану подорож.

4.5. У разі проведення ступеневих водних походів і категорійного з будь-якого виду туризму керівник повинен вміти плавати та мати відповідний досвід участі і керівництва в тих самих класах плавальних засобів, що й у запланованому поході.

4.6. У разі проведення туристсько-спортивного походу в період міжсезоння керівник повинен мати досвід керівництва походом, що проводився в такий час - час з несприятливими для даного виду туризму природними умовами, або походом тієї самої категорії складності, який здійснений у звичайних умовах.

4.7. У разі проведення некатегорійного походу, у якому передбачається проходження класифікованих локальних перешкод, керівник туристської групи повинен мати досвід проходження локальних перешкод такої самої категорії складності та керівництва проходженням на півкатегорії (для водного та спелеотуризму - на категорію) складності нижче від максимальної для заявленого походу.

4.8. У разі проведення комбінованих походів керівник туристської групи повинен мати відповідний досвід для проходження ділянок, що включені в маршрут комбінованих походів.

4.9. У разі проведення лижних походів керівник повинен мати досвід організації ночівель у зимових умовах (досвід "холодних" ночівель) та вміти надавати долікарську допомогу при простудних захворюваннях та обмороженнях.

4.10. У разі використання під час проведення туристсько-спортивного походу технічних засобів пересування (автотуризм, мотоциклетний туризм) керівник повинен мати відповідний досвід керівництва або участі в походах на таких самих засобах пересування.

4.11. Якщо під час проведення спелеопоходу передбачається проходження печер із застосуванням апаратів для автономного дихання, керівник повинен мати посвідчення плавця-підводника та досвід роботи у сифонах.

5. Обов'язки і права керівника та заступника керівника туристської групи

5.1. Керівник туристської групи та його заступник (заступники) несуть відповідальність за життя, здоров'я учасників подорожі відповідно до законодавства, а також за виконання плану заходів, зміст оздоровчої, виховної і пізнавальної роботи, правил протипожежної безпеки, охорони природи, пам'яток історії і культури тощо.

5.2. Керівник туристської групи та його заступник (заступники) зобов'язані:

5.2.1. При підготовці та проведенні будь-яких туристських подорожей:

забезпечити підбір учасників подорожі відповідного віку та туристського досвіду;

ознайомити учасників подорожі з цими Правилами;

провести цільовий інструктаж учасників, помічників керівника з питань охорони праці та техніки безпеки під час подорожі з учнями та студентами згідно з вимогами Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 01.08.2001 N 563 (з0969-01), зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20.11.2001 за N 969/6160, з обов'язковою реєстрацією в журналі встановленого зразка, що додається (додаток 5);

сприяти страхуванню учасників туристської подорожі;

отримати необхідну документацію та дозволи на проведення туристської подорожі;

провести збори батьків учасників туристської подорожі (для подорожей учнів та студентів віком до 18 років);

забезпечити під час подорожі додержання учасниками належного громадського порядку, санітарно-гігієнічних норм, виконання Правил дорожнього руху (1306-2001-п), правил пожежної безпеки (з1410-04), використання туристського спорядження, а також інших правил безпеки життєдіяльності.

5.2.2. При підготовці туристських подорожей з активними способами пересування:

до початку проведення туристської подорожі проконтролювати проходження медичного огляду всіма її учасниками;

при підборі групи врахувати туристську кваліфікацію учасників, їх фізичну, технічну та спеціальну підготовку, а також психологічну сумісність;

розробити план підготовки подорожі і розподілити між учасниками обов'язки згідно з цим планом, ознайомити учасників подорожі з їх правами та обов'язками;

організувати всебічну підготовку учасників подорожі, перевірити необхідні знання, уміння та навички, у т.ч. і вміння плавати, надавати долікарську допомогу та використовувати туристське спорядження, організувати необхідні тренування групи;

провести запобіжне інформування учасників подорожі про фактори ризику в запланованій подорожі і про відповідні заходи щодо запобігання травматизму;

разом з учасниками всебічно ознайомитись з районом подорожі, розробити раціональні основний та запасний варіанти маршруту подорожі та вивчити їх складні ділянки, способи та засоби їх подолання, а також аварійні варіанти виходу з маршруту;

підготувати відповідний картографічний матеріал, розробити план та графік подорожі, визначити контрольні пункти та терміни проходження маршруту, заходи з техніки безпеки, ознайомити з цими матеріалами учасників подорожі;

при потребі отримати консультації щодо маршруту в МКК або інших установах та організаціях;

узгодити з адміністрацією навчального закладу, що проводить туристську подорож, та МКК порядок дій при планових (у разі потреби) поділах групи на підгрупи, а також кандидатури керівників, заступників керівників (помічників) підгруп, туристська кваліфікація яких відповідає вимогам, викладених у розділі 4 цих Правил;

організувати підбір та підготовку якісного групового та індивідуального спорядження, у т.ч. і спорядження для страховки, з урахуванням вимог техніки безпеки та специфічних особливостей конкретної подорожі (району подорожі, виду туризму, категорії (ступеня) складності походу, часу проведення подорожі тощо);

організувати підготовку та підбір продуктів харчування, складання кошторису витрат, з'ясувати можливості поповнення запасу продуктів на маршруті;

одержати, у разі потреби, дозвіл на відвідування району з обмеженим доступом (заповідники, заказники тощо);

оформити в установленому порядку маршрутні документи;

розробити план дослідницької, краєзнавчої, природоохоронної роботи та інших заходів на маршруті, якщо такі заплановано проводити;

направити до відповідної аварійно-рятувальної служби повідомлення (за наявності рекомендації МКК) за зразком, що додається (додаток 6), не пізніше ніж за 10 днів до початку маршруту з активними способами пересування. Якщо маршрут проходить територією, що обслуговується декількома підрозділами, - направити повідомлення в кожний з них;

у разі потреби зміни маршруту, складу групи, термінів проведення або інших записів у маршрутних документах до від'їзду групи в подорож погодити ці зміни з адміністрацією навчального закладу, який здійснює подорож, та МКК, що дала позитивний висновок про можливість проведення подорожі, і повідомити про це аварійно-рятувальну службу, яка зареєструвала групу.

5.2.3. Під час проведення туристських подорожей з активними способами пересування керівнику та його заступнику необхідно:

дотримуватися затвердженого маршруту, робити, у міру можливості, відмітки в маршрутних книжках і маршрутних листах про проходження маршруту;

дотримуватися рекомендацій і вказівок МКК та відповідної аварійно-рятувальної служби;

забезпечити дотримання учасниками правил використання туристського спорядження, у т.ч. для страховки;

повідомляти телеграмою навчальний заклад, який здійснює подорож, а також відповідну МКК та відповідну аварійно-рятувальну службу про початок та закінчення подорожі, а також про проходження групою контрольних пунктів;

у разі зміни маршруту або складу групи за будь-яких обставин після виїзду в подорож повідомити про це при першій нагоді адміністрацію навчального закладу, який здійснює подорож, відповідну МКК та відповідну аварійно-рятувальну службу;

уживати заходів, спрямованих на забезпечення безпеки учасників подорожі: зміна маршруту, припинення подорожі у зв'язку з виникненням небезпечних природних явищ та з інших обставин, а також у разі потреби надання допомоги потерпілому; при цьому ускладнення маршруту допускається тільки у виняткових випадках і не дає підстави для підвищення залікової категорії складності походу;

не допускати безпідставного поділу групи, відставання від групи окремих учасників, а також від'їзду окремих членів групи без супроводу одного із заступників керівника (від'їзд одного чи декількох учасників можливий лише за умови, що в групі два або більше заступників керівника);

у разі поділу групи призначити керівника підгрупи з числа своїх заступників та їх помічників (можливе призначення помічників керівника підгрупи з числа найбільш досвідчених учасників - учнів, студентів), що мають відповідний рівень туристської кваліфікації з урахуванням вимог, викладених у цих Правилах;

при аварійній ситуації (раптовому виникненні умов, що загрожують життю та здоров'ю учасників подорожі) ужити заходів щодо збереження життя та здоров'я учасників, виходячи з конкретної ситуації та реальної наявності сил та засобів для ліквідації аварії;

при будь-якому поділі групи визначити підгрупам завдання для виконання, контрольні терміни, порядок дій і зв'язок;

у разі нещасного випадку керівник туристської групи зобов'язаний: терміново організувати надання першої долікарської

допомоги потерпілому та його доставку до лікувальної установи, викликати, при потребі, найближчу аварійно-рятувальну службу; повідомити про випадок, що стався, керівника навчального закладу, що проводить подорож, відповідну МКК, службу безпеки життєдіяльності та інші відповідні служби; до прибуття комісії з розслідування зберегти обстановку на місці в тому стані, у якому вона була на момент події (якщо це не загрожує життю і здоров'ю оточення і не призведе до більш тяжких наслідків). Про нещасний випадок, що трапився під час далеких подорожей поза територією району (міста), керівник групи також повідомляє відповідний орган управління освітою;

організувати, при потребі, оперативну допомогу іншій групі, що перебуває в даному районі і потребує допомоги.

5.3. Після закінчення туристської подорожі керівник і його заступники спільно з учасниками в обумовлені строки оформляють звіт про подорож і подають його навчальному закладу, який здійснює подорож.

Звіт про експедицію або туристсько-спортивний похід з активними способами пересування подається у відповідну МКК. Після розгляду та затвердження звіту в МКК керівник оформляє довідки про здійснення походу та спортивні розряди на кожного учасника групи.

5.4. Керівник туристської групи має право:

у разі потреби і за наявності в групі не менше двох заступників керівника передати керівництво своєму заступнику за умови, що в наказі на проведення туристської подорожі обумовлено, кому може передаватися керівництво в екстремальних ситуаціях. Про передачу керівництва керівник групи повинен при першій нагоді повідомити навчальний заклад що який здійснює подорож;

звертатися у вищі відомчі і туристсько-спортивні організації при незгоді із оцінкою його дій під час подорожі;

ураховуючи фізичний, технічний та моральний стан групи або окремих учасників і свій власний, припинити подорож і зняти групу з маршруту.

6. Обов'язки та права учасника туристської подорожі

6.1. Учасник туристської подорожі зобов'язаний:

брати активну участь у підготовці подорожі і складанні звіту про неї, сумлінно виконувати покладені на нього обов'язки; своєчасно виконувати розпорядження керівника туристської групи та його заступника, помічників;

у період підготовки до подорожі пройти медичний огляд у закладі охорони здоров'я і подати довідку про стан здоров'я керівникові;

своєчасно повідомляти керівника туристської групи або його заступника про погіршення стану здоров'я чи травму;

виконувати правила пожежної безпеки, правила безпеки на воді, правила поведінки в лавинонебезпечних районах та інші правила особистої та колективної безпеки, володіти необхідними навичками страхівки та самострахівки у поході, а також знати способи запобігання травматизму і надання долікарської допомоги;

дотримуватися правил використання туристського спорядження;

при знаходженні зброї, вибухонебезпечних та незнайомих предметів не торкатися і не зрушувати їх з місця. Про місцезнаходження таких предметів терміново повідомити керівника туристської групи або його заступника, які при першій нагоді зобов'язані повідомити про знахідку відповідні місцеві органи;

дбайливо ставитись до природи, пам'яток історії, культури.

6.2. Учасник має право:

користуватися туристським спорядженням навчального закладу, який здійснює подорож, на встановлених умовах;

брати участь у виборі і розробці маршруту;
після подорожі брати участь у зборах групи з оцінки дій учасників подорожі, у тому числі і своїх власних;
при значному погіршенні стану здоров'я наполягати на припиненні участі в подорожі, сході з маршруту.

7. Оформлення маршрутної документації для проведення туристських подорожей з активними способами пересування

7.1. Документом для проведення походів I-VI категорій складності та некатегорійних походів, які включають елементи походів II-VI категорій складності, є маршрутна книжка.

Документом на проведення некатегорійних походів є маршрутний лист.

7.2. Документи на похід (маршрутна книжка або маршрутний лист та їх копії, довідки про туристський досвід учасників та керівника, картографічний матеріал та інші документи, які потрібні для випуску групи на маршрут) подаються до МКК з відповідними повноваженнями не пізніше ніж за 10 діб до початку походу (без урахування часу на пересилання документів) з урахуванням графіка її роботи.

Маршрутні листи для здійснення місцевих некатегорійних походів тривалістю до 4 днів реєструються навчальними закладами, які здійснюють подорожі.

7.3. Якщо категорія складності походу перевищує повноваження МКК, то маршрутні документи з попереднім висновком МКК направляються до тієї МКК, що видала повноваження відповідній МКК. Якщо з тих чи інших обставин МКК, що видала повноваження, не може забезпечити розгляд документів, то останні направляються до Центральної МКК Федерації спортивного туризму України.

7.4. При позитивному висновку відповідної повноважної МКК про можливість здійснення групою заявленого походу керівнику туристської групи видається зареєстрована та підписана головою (заступником голови) МКК маршрутна книжка, маршрутний лист зі штампом МКК, а також бланк повідомлення аварійно-рятувальної служби, яка обслуговує територію, де проводиться подорож. Після заповнення бланк повідомлення завіряється підписом голови (заступника голови) МКК і штампом МКК. У разі потреби до маршрутної книжки вносяться особливі вказівки і рекомендації групі, місце реєстрації групи у відповідній аварійно-рятувальній службі перед виходом на маршрут.

7.5. Усі вказівки МКК, що дала позитивний висновок про можливість проведення походу, заносяться до маршрутної книжки і є обов'язковими для учасників та організаторів походу.

Керівник туристської подорожі й адміністрація навчального закладу, що проводить похід, не мають права вносити зміни до маршрутних документів без відома МКК, що дала позитивний висновок про можливість проведення походу.

7.6. Видача довідок про зарахований похід здійснюється МКК після розгляду звіту про туристсько-спортивний похід.

8. Кінцеві положення

За порушення цих Правил, крім відповідальності, установлені законодавством, навчальні заклади, що проводять туристські подорожі, можуть порушити клопотання перед відповідними органами виконавчої влади з питань фізичної культури і спорту щодо застосування до порушників таких заходів впливу:

незарахування участі або керівництва в здійсненому поході;
 заборона участі в походах певної категорії складності на певний термін або керівництва ними;
 заборона на певний час керівництва туристськими групами.

{ Правила в редакції Наказу Міністерства освіти і науки N 237 ([z0660-06](#)) від 24.03.2006 }

Додаток 1
 до пунктів 1.6 і 1.7
 Правил проведення
 туристських подорожей
 з учнівською
 та студентською молоддю
 України

Основні нормативи туристсько-спортивних походів

Вид туризму та характеристика походів	Категорії складності						Ступені складності			
	I	II	III	IV	V	VI	1-3 денні	1	2	3
Тривалість походів у днях (*) (не менше)	6	8	10	13	16	20	1-3	3	4	6
Протяжність походів у кілометрах (не менше): пішохідних	130	160	190	220	250	300	до 30	30	50	75
лижних	130	150	170	210	240	300	до 30	30	50	75
гірських (**)	100	120	140	150	160	160	до 25	25	50	60
водних (на гребнях судак та плотак)	150	160	170	180	190	190	до 25	25	40	60
на велосипедах	250	450	650	800	1000	-	до 50	50	80	120
на мотоциклах	1000	1500	2000	2500	3000	-	-	-	-	-
на автомобілях	1500	2000	2500	3000	3500	-	-	-	-	-
спелеопходів (кількість печер)	5	4-5	1-2	1-2	1	1	до 3	3-4	2-3	1
вітрильних	150	200	300	400	500	-	-	-	-	-

(*) Додаткові умови викладені в пункті 1.7.

(**) Для ступеневих походів - пішохідні в горах.

{ Додаток 1 в редакції Наказу Міністерства освіти і науки N 237
([z0660-06](#)) від 24.03.2006 }

Додаток 2
до пунктів 1.5, 3.1, 3.4
Правил проведення
туристських подорожей
з учнівською
та студентською молоддю
України

ВИМОГИ
до досвіду та віку учасників, керівників,
заступників керівників 1-3-денних походів,
екскурсій, а також експедицій без активних
способів пересування та кількісного
складу туристських груп у них

Вид заходу	Туристський досвід керівника (мінімальний)	Кількісний склад			Мінімальний вік	
		групи	учасник	керів- ник, заступ- ник, помічник (не менше)	учасник	керівник, заступник
Походи: 1-денний	участь у походах	6-30	1+1 (*)	7	18	
2-3-денний	участь у 3-денному поході	6-25	1+1 (*)	8	18	
Екскурсії	участь в екскурсії	10-40	1 (*)	7	18	
Експедиції без активних способів пересування	керівництво експедиціями або участь у поході	6-40	1+1 (*)	7	18	

(*) Кількість заступників (помічників) керівників туристських груп визначається адміністрацією навчального закладу, що проводить подорож.

{ Додаток 2 в редакції Наказу Міністерства освіти і науки N 237
([z0660-06](#)) від 24.03.2006 }

Додаток 3
до пункту 3.1
Правил проведення
туристських подорожей
з учнівською
та студентською молоддю
України

ВИМОГИ
до туристського досвіду учасників
і керівників туристсько-спортивних походів

Ступені складності (ст.с.), категорії складності (к.с.)	Потрібний туристський досвід участі та керівництва в походах з даного виду туризму		
	учасник	керівник	
		участь	керівництво
1 ст. с.	1-денний похід	2 ст.с.	1-денний похід
2 ст.с.	1 ст. с.	3 ст.с.	1 ст. с.
3 ст.с.	ступеневий	I к.с.	ступеневий
I к.с.	ступеневий	I к.с.	ступеневий
II к.с.	I к. с.	II к.с.	I к. с.
III к.с.	II к. с.	III к.с.	II к.с.
IV к.с.	III к. с.	IV к.с.	III к.с.
V к.с.	IV к. с.	V к.с.	IV к.с.
VI к.с.	V к. с.	VI к.с.*	V к.с.

(*) Допускається заміна участі в поході VI к.с. керівництвом двома походами V к.с.

{ Додаток 3 в редакції Наказу Міністерства освіти і науки N 237
([z0660-06](#)) від 24.03.2006 }